

Intro

Zo alweer een jaartje erbij en dan zitten we al in ons jubeljaar. Allereerst voor iedereen een goed en gezond 2007 toegewenst!

De trektellingen zijn nu afgerond en we zitten nu midden in het seizoen van de winterse watervogeltellingen. Maar ja winters, tot nu toe heeft koning winter zich nog niet laten gelden maar hopelijk gebeurt dat toch nog deze winter, want zeg nou zelf wat is nu een winter zonder vorstperiode. Deze Vlerk verschijnt net voor de eerste jubileumactiviteit de midwinterlezing met Danny Ellinger, welke door de storm is uitgesteld van 18 januari naar donderdag 8 februari. Eigenlijk was de eerste jubelactiviteit dit jaar de dag voor de schrijvers van soortteksten van de ZO-Veluwe op de eerste zaterdag van dit jaar. De oproep voor deelname was zeer succesvol want nagenoeg alle ruim 100 soorten die behandeld worden zijn zonder veel moeite vergeven onder 23 soorttekstenschrijvers! Een mooi resultaat en dat geeft ook een hoop enthousiasme en motivatie binnen de groep. In deze Vlerk meer over het lopende project.

Het bestuur is in het begin van het jaar altijd druk bezig met het jaarverslag naast de lopende zaken die ook gewoon doorgaan. In het jubeljaar zijn er natuurlijk ook extra activiteiten en die worden gelukkig nu ook al gedaan door een grote groep bevlogen leden. Hulp kunnen we echter altijd gebruiken en is zeer welkom, dus wie een steentje wil bijdragen aan ons speciale jaar neemt hiervoor contact op met het bestuur.

De ledenbijeenkomsten zijn voor de komende tijd ook al gepland en op veler verzoek wordt de (dia)avond door leden weer georganiseerd. Tegenwoordig is het bijna allemaal digitaal wat de klok slaat dus het zal een avond met de beamer worden. Geen jubeljaar zonder quiz is het credo tegenwoordig binnen de vogelwerkgroep en op de ALV eind maart is die er weer en we weten dat daar vele nu al naar uitkijken.

De excursiewerkgroep heeft ook niet stil gezeten en hebben weer een aantal spannende en mooie gebieden uitgezocht. Ook wordt op dit moment de laatste hand gelegd aan een buitenlandse excursie, meer informatie hierover in de volgende Vlerk.

De winter was tot nu toe vochtig en winderig maar dat heeft ook zo zijn eigen soorten. Wat te denken van het binnenland ingewaaide Parelduiker en Kleine Alk en ook verrassend een Zeearend langs de Rijn in Arnhem en 7 Kraanvogels midden in de winter bij de Bijland. Je ziet er is altijd wel wat te beleven weer of geen weer, veel plezier dit jaar in het veld.

Bestuur en redactie

Foto. Boompieper (Erik de Waard)

ZO-Veluwe nieuws

De vaart zit er nu goed in en een grote enthousiaste groep van diverse pluimage is nu bezig aan de publicatie van ZO-Veluwe. Maar liefst 23 schrijvers hebben zich aangemeld voor de soortteksten, dit was boven verwachting en we zijn daar zeer verheugd over. Een aantal oudgediende en voor de hand liggende zoals de scribent van de Ijsvogel maar ook een aantal minder ervaren en nieuwe schrijvers, fantastisch! Het basismateriaal waar men mee aan de slag gaat is geproduceerd door SOVON en Henk Sierdsema en dat ziet er fraai uit. Ook voor de algemene en inleidende hoofdstukken hebben zich al leden gemeld maar aanvulling is zeer welkom. Ondertussen zijn de diverse beheerders ook bezig met hun bijdrage. Info en opgave voor de teksten bij Jan Schoppers jan.schoppers@sovon.nl

Foto's

Naast de teksten willen natuurlijk ook graag foto's opnemen en dat moeten dan ook kwalitatief goede opnames zijn gemaakt in het gebied. We weten dat er onder de leden materiaal is en dat willen we graag gebruiken. Zo willen we graag oude foto's van het gebied en/of vogels want dit kan mooi illustreren hoe het verandert is. Daarnaast zijn we geïnteresseerd naar recente kiekjes van vogels en van de volgende gebieden Deelerwoud, Arnhemse Heide, randgebieden Loenen, Dieren, Rheden, agrarische en stedelijke gebieden. Van de overige gebieden is reeds materiaal aanwezig. De kwaliteit moet goed zijn en de voorkeur gaat uit naar digitaal. Erik de Waard is het verzamelpunt voor de opnames en hij zal ze ook beoordelen op kwaliteit en bruikbaarheid. Voor vragen en info kun je bij hem terecht kae.dewaard@chello.nl

Sponsoring

Het is wel duidelijk dat we uit zijn op een kleurenitgave en daarom zijn we nog bezig met het zoeken van aanvullende financiering. Raymond Schuurkes en Bert Jager gaan daarvoor bedrijven en instanties benaderen om de benodigde gelden binnen te krijgen. Heeft u tips of werkt u bij een bedrijf welke daar wellicht voor in is meldt je dan bij Raymond 026-3644205, schuurkesjaar@wanadoo.nl of Bert 026-4454553, b.jager@zonnet.nl

Soortsponsoring door leden

Om het een nog breder gedragen produkt te maken van de Vogelwerkgroep willen we de leden ook de mogelijkheid geven om een soort te sponsoren voor €50. De wijze is zoals in laatste Broedvogelatlas van SOVON is gedaan door onderaan de tekst te vermelden 'deze soort is gesponsord door.....' En daar kan dus jouw naam komen. De gelden zullen uitsluitend aan de uitgave en opmaak van de publicatie besteed worden. Op onze website staat een lijst van soorten die nog beschikbaar zijn. Heb je een soort die je na aan het hart is of waar je veel gegevens van hebt verzameld gewoon omdat je het een leuke soort vindt geef je dan op bij Wim-Paul van der Ploeg wvanderploeg@hetnet.nl 026-4424973.

Expositie in het nieuwe bezoekerscentrum Veluwezoom

In januari is het nieuwe bezoekerscentrum op de Veluwezoom van Natuurmonumenten geopend. Er is al contact gelegd met de beheerder voor een expositie over onze publicatie en de vogelwerkgroep in het najaar of de winter 2007/08. Cor de Vaan is hiervoor het aanspreekpunt wielewaal@hetnet.nl of 026-4428329. Cor heeft ook de leiding over het gehele project en houdt de grote lijnen goed in de gaten.

Ledenbijeenkomst vrijdag 23 februari: plaatjes van leden

Na een aantal jaren afwezig staat deze avond weer op de agenda. Op deze avond kunnen leden 10-15 van hun plaatjes laten zien en dit kan van een gebied zijn maar ook over vogels of andere fauna of flora. Het hoeven geen topkwaliteit opnames te zijn maar vooral belangrijk is een verhaal erbij. We gaan er vanuit dat het digitaal zal plaatsvinden via de beamer maar als iemand dia's heeft zouden we ook voor een diaprojector kunnen zorgen. Naast de plaatjes van leden is er ook nog een kort huishoudelijk deel en zal er iets getoond worden van de kaarten en grafieken die gebruikt gaan worden voor het ZO-Veluwe boek. Vooral de (kleuren)kaarten zijn zo prachtig dat we ook andere leden dan de soorttekstenschrijvers daar deelgenoot van willen maken. Er is plek voor maximaal 6 leden om hun plaatjes te laten zien en de opgave is bij Henk Tamerius henktamerius@hetnet.nl 026-3810625, dus wees er snel bij!

De bijeenkomst is in de Stadsboerderij Presikhaaf in Arnhem en begint om 20.00 uur (zaal open 19.45 uur).

Broedvogelmonitoring van de Gelderse Poort (Nederlandse deel) in 2005

Frank Majoor & Harvey van Diek

Inleiding

De Gelderse Poort is in 2005 voor het zeventiende achtereenvolgende jaar integraal geïnventariseerd op een groot aantal broedvogelsoorten. De inventarisatie omvat niet alle broedvogelsoorten, maar is gericht op moeras- en weidevogels en op alle schaarse soorten en kolonievogels (de zogenaamde BMP-B van SOVON). Deze inventarisatie is een gezamenlijk project van de Vogelwerkgroep Arnhem en omstreken en de Vogelwerkgroep Rijk van Nijmegen en omstreken, verenigd in de Faunawerkgroep Gelderse Poort. De Provincie Gelderland steunt het project in het kader van plattelandsvernieuwing, mede gefinancierd door Staatsbosbeheer Gelderland, Waterschap Rijn & IJssel, Stichting Twickel en SOVON. Dit artikel is geschreven als jaarlijkse update van het rapport 'Vogels van de Gelderse Poort, broedvogels 1960-2000'. Dit jaar is er ingezoomd op de Rode Lijst-soorten. In 2005 werden in totaal 35 soorten van de Rode Lijst Vogels vastgesteld. De Boerenzwaluw, Grauwe Vliegenvanger, Ringmus en Huismus, hoewel op de Rode Lijst, zijn niet integraal geteld, maar broeden naar alle waarschijnlijkheid wel in de Gelderse Poort. Hieronder zal van de overige vastgestelde Rode Lijst-soorten een korte beschrijving worden gegeven. Het Nederlandse deel van de Gelderse Poort bestaat uit drie deelgebieden. 1) Ooijpolder, 2) uiterwaarden ten noorden van de Waal, te weten de Bemmelse en Gendtse Polder en Klompenwaard en 3) Rijnstrangen inclusief de aangrenzende polders en uiterwaarden.

Weer en rivierwaterstand

Het weer is van invloed op de activiteit van vogels en daardoor op de doelmatigheid van het inventariseren. Harde wind, neerslag en lage temperaturen zijn belemmerende factoren. Veel territoriale activiteit neemt, zeker bij vogels, ook af bij hoge temperaturen. Vandaar een korte beschrijving van het weer in het broedseizoen van 2005 aan de hand van de maandoverzichten van het KNMI.

April was zeer zacht (gemiddelde 10,4 °C tegen 8,3 °C normaal), nat (62 mm neerslag tegen 43 mm normaal) en zonnig (189 zonuren tegen 162 normaal). De eerste dagen van de maand waren zonnig evenals de periode van de 21e tot de 24e. De tweede decade van de maand was somber met veel bewolking en lage temperaturen. De meeste neerslag viel in het midden van het land. Het noorden bleek deze maand een stuk zonniger dan het zuiden.

Mei had een normale temperatuur en hoeveelheid neerslag en was aan de zonnige kant (226 zonuren tegen 209 normaal). Mei ging warm van start. Direct al op 1 mei werd in De Bilt de eerste zomerse dag (minimumtemperatuur 25,0 °C of hoger) van het seizoen genoteerd. In het zuiden werd het op die dag lokaal tropisch warm (minimum-temperatuur 30,0 °C of hoger). Van 5 tot en met 18 mei volgde een tijdvak met temperaturen beneden normaal, vaak met een stevige wind. Tijdens enkele nachten kwam het in dit tijdvak lokaal tot lichte vorst. Aan het eind van de maand werd het op een aantal dagen fraai en zeer warm weer.

Juni verliep zeer warm, zonnig (250 zonuren tegen 192 normaal) en gemiddeld over het land vrij droog. De eerste helft van de maand was het op de meeste dagen koel voor de tijd van het jaar, daarna werd het zomers warm. De warmte resulteerde in een landelijke hittegolf. De gehele maand verliep vrij droog, echter de laatste dagen van de maand kwamen er plaatselijk zware buien voor, soms met onweer. Plaatselijk viel meer dan 80 mm in twee uur tijd.

Juli was aan de warme kant, maar verliep nat (116 mm neerslag tegen 70 mm normaal) en somber (163 zonuren tegen 201 normaal).

Vrij koel en regionaal zeer nat was het van 4 tot en met 8 juli. Daarna werd tot en met de 17e overwegend droog, vrij warm en meestal fraai. Vanaf de 18e raakte de zomer het spoor bijster met onstandvastig, somber en soms nat weer met temperaturen die op de meeste dagen beneden het langjarige gemiddelde lagen.

Naast het weer is ook de rivierwaterstand van grote invloed op de verspreiding van de broedvogels, met name in de uiterwaarden. In 2005 bereikte op 17 februari de rivier met 13.33 meter zijn hoogste stand. Dit betekent dat alle openstaande (zoals in Gendt en de Oude Waal) en onbekade uiterwaarden (zoals in Erlecom en Klompenwaard) min of meer onder staan. Uiterwaarden met een hoge zomerdijk en dichte sluis (zoals de Millingerwaard) blijven droog, alhoewel ze wel door kwel wat gevuld raken. Vervolgens is het water weer snel gezakt. Gedurende het broedseizoen zijn de uiterwaarden verder droog gebleven.

Resultaten van de Rode Lijst-soorten

In de Gelderse Poort kwamen in 2005 35 soorten tot broeden die op de Rode Lijst van bedreigde vogelsoorten (Rode Lijst Vogels) staan tot. In tabel 1 staan alle geïnventariseerde soorten op een rij met het aantal territoria erachter. Voor de volledigheid zijn ook alle territoria vanaf 1989 vermeld. De jaren 1990 en 2001 zijn uit de reeks weggelaten in verband met een onvolledige inventarisatie. Het moge duidelijk zijn dat de Gelderse Poort een belangrijk leefgebied is voor veel schaarse soorten en dan met name voor bijna de helft van alle soorten op de Rode Lijst.

Dodaars *Tachybaptus ruficollis*

Van de Dodaars werden in 2005 27 territoria in de Gelderse Poort gevonden. Dit jaar was het op een na slechtste jaar voor de Dodaars, slechts in 1996 werden er in de gehele Gelderse Poort minder territoria geïnventariseerd. De verdergaande verdroging zal deze soort ongetwijfeld parten spelen. De aantallen van de topjaren 1989 en 2000, respectievelijk 57 en 62 territoria worden bij lange na niet gehaald.

Roerdomp *Botaurus stellaris*

Wie had kunnen denken dat 2004 de boeken in zou gaan als het jaar van het uitsterven van de Roerdomp in de Gelderse Poort. Het voortbestaan van moerasvogels, waaronder de Roerdomp, is in hoge mate afhankelijk van de waterhuishouding in de Rijnstrangen. Het waterpeil in dit gebied is de afgelopen jaren met een minimum stand van rond de 9.75 meter te laag geweest voor de kritische moerasvogels. De waterstand in de Rijnstrangen is al jaren een onderwerp van discussie tussen beheerders, boeren en beleidsmakers. Dankzij goed overleg tussen diverse betrokken partijen lijkt het tij (voorlopig) een klein beetje te goede te keren. Na een waterstandsverhoging konden er in 2005 weer vijf territoria

genoteerd worden. We mogen nog niet te vroeg juichen, maar de eerste resultaten zijn positief.

Foto. Roerdomp, Zuidstrang Aerdt, 8 juni 2006 (Frans Wolswijk)

Woudaap *Ixobrychus minutus*

Naast de Roerdomp, lijkt ook de Woudaap een beetje geprofitteerd te hebben van de nattere moerasgebieden. In 2005 werden in totaal vier territoria doorgegeven. Dit zou het hoogste aantal betekenen sinds eind jaren 80. Daarbij dient wel aangetekend te worden dat er gedurende het seizoen nooit meer dan twee Woudapen tegelijk zijn gehoord. Aangezien ze zich over redelijke afstanden kunnen verplaatsen, is het niet ondenkbaar dat het werkelijke aantal territoria een fractie lager ligt. Een extra reden om de komende jaren gerichte zoekacties te ondernemen om het exacte aantal Woudapen in de Gelderse Poort te kunnen bepalen.

Wintertaling *Anas crecca*

De Wintertaling staat voor het eerst op de Rode Lijst. De landelijke afname t.o.v. de jaren 70 bedraagt zo'n 25-50%. Ook aan de Gelderse Poort gaat de teloorgang niet voorbij. Met moeite kon een territorium gevonden worden in de Ooijsche Graaf en het Bergse Hoofd in het Rijnstrangengebied. De Wintertaling kende een goed jaar in 1991 met 24 territoria. De jaren erna daalde het aantal gestaag. In de jaren 2003 en 2004 werden geen territoria gevonden.

Zomertaling *Anas querquedula*

De Zomertaling is een broedvogel van open moerassen en agrarisch gebied met voedselrijke sloten en ondiepe plassen, voorzien van rijke, niet al te hoge en dichte water- en oevervegetatie. In de Gelderse Poort is de stand onderhevig aan fluctuaties. Het topjaar was 1989 met 67 broedparen, het slechtste jaar was 1996 met slechts 11 paren. De laatste jaren schommelt de stand rond 15 territoria.

Slobeend *Anas clypeata*

Met 59 territoria hield de Slobeend in 2005 gelijke tred met 2004 (56 territoria) en 2003 (63), maar de recordaantallen uit eind jaren 80, 1989 (239) en 1990 (170 territoria) worden bij lange na niet gehaald. De landelijke aantallen ten opzichte van de jaren 60 zijn met zo'n 25-50 % afgenomen. In de voorheen schaarser bezette gebieden is de Slobeend verdwenen en ook in het agrarische gebied heeft hij een veer moeten laten. De Oude Waal met 14 territoria, Bemmelse polder (20) en Gendtse Polder (9) zijn de belangrijkste broedgebieden in de Gelderse Poort voor de Slobeend.

Boomvalk *Falco subbuteo*

Met jaarlijks een handjevol territoria is de Boomvalk in de Gelderse Poort een zeer schaarse maar jaarlijkse broedvogel. Het aantal varieert van 8 (1989) tot 3 (1993, 1996). De zeven gevonden territoria in 2005 zitten daar tussenin. De hogere aantallen Haviken, de grootste predator van met name nestjongen, hebben (nog) geen invloed op de boomvalkenstand. De landelijke achteruitgang van de Boomvalk hangt ook samen met de afname van de Zwarte Kraai. Het gros van de Nederlandse Boomvalken broedt namelijk in kraaiennesten. Het vogelvrij verklaren van de Zwarte Kraai heeft een negatief effect gehad op de aantallen Boomvalken. Daarnaast speelt mee dat belangrijke prooidieren als mussen, zwaluwen en leeuweriken sterk afgenomen zijn.

Patrijs *Perdix perdix*

Het lijkt alweer eeuwen geleden dat het miegelde van de Patrijzen in ons land. Ten opzichte na de jaren '70 is de stand landelijk met meer dan 95% afgenomen. Ook in de Gelderse Poort heeft de Patrijs veel terrein verloren. Van de 260 paar die in 1991 nog gevonden werden, zijn er in 2005 nog maar 52 over. Een verlies van 80%. Met het verdwijnen van de heggen, hagen en verruigde terreintjes lijkt de teloorgang voor de Gelderse Poort nog niet gestuit.

Porseleinhoen *Porzana porzana*

Het karakteristieke geluid van een territoriale Porseleinhoen werd in 2005 op twee plaatsen in de Gelderse Poort gehoord, bij de Oude waal en in de Millingerwaard. Verder bleef het stil. Op basis van de interpretatiecriteria mogen deze twee meedoen. De twee jaar ervoor werden er geen gehoord. Alleen in 1994 (een extreem lang nat voorjaar) werden maar liefst 12 territoria opgevoerd. Dit moet als een uitschieter beschouwd worden.

Kwartelkoning *Crex crex*

Een van de laatste voorjaarsgasten zijn Kwartelkoningen. Het gros komt in de loop van mei aan. Het afgelopen jaar was een mager jaar voor de koningskwartel, zeker na de hoopvolle ervaring in 2000 toen er maar liefst 46 gelokaliseerd werden. De vraag is nu waarom 2000 een uitschieter was. Mogelijk ligt de oorzaak in het toen zeer natte Oost-Europa waardoor veel Kwako's verdreven waren en bij ons terecht kwamen. Alleen in de Rijnstrangen werden Kwartelkoningen gehoord, zeven in totaal. Daarmee ligt het totaal op het niveau van 1989. Het is afwachten of de betere jaren 1998-2004 terugkeren de komende jaren.

Watersnip *Gallinago gallinago*

Een ander zorgenkindje is de Watersnip, niet alleen landelijk, maar ook in de regio. Met moeite kon er nog één territorium worden opgevoerd en wel in de oostelijke Bemmelse

Polder. De Watersnip staat in de Gelderse Poort op het randje van uitsterven. Verdroging door kunstmatige waterpeilverlaging en veranderingen in de landbouw zijn de belangrijkste oorzaken. Het hoogste aantal werd gemeten in 1989, toen er nog 38 hemelgeiten in de Gelderse Poort een fraaie zomeravond konden opsieren met ritmisch gemekker. Landelijk gezien is de Watersnip met maar liefst 85% afgenomen t.o.v. de jaren zeventig. Zo'n 1200-1500 broedparen zijn er nog slechts over.

Grutto *Limosa limosa*

De grootste klappen in de vogelstand vallen onder de weidevogels. Ook de 'Koning van het weiland', de Grutto ruimt lang maar heel zeker het veld. In het te droge en te intensief beheerde Gelderse Poort is er haast geen plek meer voor de Grutto. De trend gaat van 391 broedparen in 1989 naar 55 in 2005. Een terugval van maar liefst 80%. Alleen in de Bemmelse Polder lijkt nog een klein bolwerk stand te houden. De vraag is hoe lang de Grutto het hoofd nog boven het maaiveld kan houden in de Gelderse Poort.

Tureluur *Tringa totanus*

De Tureluur houdt van vochtige, kruidenrijke graslanden. Deze graslanden worden helaas in Nederland en ook in de regio steeds schaarser. De aantallen zijn landelijk t.o.v. de jaren '70 met meer dan 50% afgenomen. Met name het oosten de hogere zandgronden kregen een terugval te verwerken. In het westen en noordwesten van ons land herstelde de soort zich. De Gelderse Poort is de terugval ook erg goed merkbaar, maar minder dramatisch dan van een aantal andere weidevogels. Het hoogste aantal werd gevonden in 1991, 221 territoria. Daarna stabiliseerde de soort zich op een lager niveau van rond de 90 paar. Dit aantal werd in 2005 niet gehaald. Het laagste aantal uit de reeks werd afgelopen jaar gemeten, slechts 60 broedparen. Het bolwerk wordt gevormd in Bemmelse Polder West waar 27 broedparen werden aangetroffen.

Visdief *Sterna hirundo*

De Visdief is opportuun; hij broedt op spontaan ontstane plekken en schaars begroeide terreinen langs de kust en binnenwateren. Alleen in de eerste jaren van de grootschalige broedvogelkartering in de Gelderse Poort werden behoorlijke aantallen gehaald in 1989 (45) en 1991 (30). Daarna viel de stand enorm terug naar zo'n handjevol per jaar. In 1994 werden nog tien territoria gevonden, maar dat is het hoogste aantal gebleven in de jaren erna. In 2005 bleef het aantal steken op zeven.

Zwarte Stern *Chlidonias niger*

De Zwarte Stern is in de Gelderse Poort inclusief het Duitse deel al jaren stabiel. De soort is overigens geheel afhankelijk van nestvlotjes, natuurlijke broedsels zijn (nog) niet vastgesteld. Daarvoor is drijvende water-vegetatie als krabbescheer onontbeerlijk. Deze vegetatie ontbreekt nochtans in de Gelderse Poort. In 2005 lag het aantal exact gelijk aan 2004 namelijk 134. In totaal werden 242 jongen vliegvlug, wat een gemiddelde van 1.8 jong per paar maakt. Dit is een uitzonderlijk goed broedsucces (gegevens Max van Dongen en Theo Weijers). Landelijk ligt de stand op 1000 -1400 broedparen, een afname van 85% te opzichte van eerdere jaren. De belangrijkste bolwerken van Zwarte Sterns zijn te vinden in het Hollands-Utrechtse veenweide- en plassengebied, Noordwest-Overijssel, Friesland en de Gelderse Poort. Onze regio is voor de Zwarte Stern dus van levensbelang.

Foto. Zwarte Stern, Jezuitenwaai, 12 juni 2006 (Erik de Waard)

Zomertortel *Streptopelia turtur*

De Zomertortel, voorheen Tortelduif geheten, kende in 2005 een lichte opleving. In totaal werden er verspreid over de regio 73 territoria aangetroffen. Dit is 16 meer dan in de jaren 2003 en 2004. Het dieptepunt was 1993 toen slechts drie territoria werden gekarteerd. Het recordaantal van 104 werd genoteerd in zowel 1997 als 1998. Het bolwerk werd in 2005 gevormd door de Millingerwaard. Maar liefst 25 broedparen wisten dit steeds ouder wordende ooibos op waarde te schatten.

Koekoek *Cuculus canorus*

Een lastig te inventariseren soort is de Koekoek. Mannetjes kunnen zich over enorme afstanden verspreiden waarbij ze ook in territoria van andere mannetjes verzeild raken. De gevonden territoria zijn dan ook maar een benadering van het werkelijke aantal. In totaal bleef de teller in 2005 steken op 92 territoria, een record!

Kerkuil *Tyto alba*

De broedgevallen van de Kerkuil worden jaarlijks zeer nauwkeurig in kaart gebracht door de werkgroep Kerkuilen. Het aantal Kerkuilen in de Gelderse Poort schommelt de laatste jaren gemiddeld rond de tien. Dit is een verdubbeling van het eerste integrale jaar dat de gehele Gelderse Poort werd geïnventariseerd. Landelijk gaat het ook steeds beter met de Kerkuil en het kan maar zo zijn dat hij niet meer op de volgende Rode Lijst voorkomt. Ten opzichte van de jaren zestig is de stand overigens met zo'n 30% afgenomen en staat ie te boek als 'kwetsbaar'.

Steenuil *Athene noctua*

De Steenuil staat op de Rode Lijst omdat (hoogstam)boomgaarden en het kleinschalige cultuurlandschap steeds meer verdwijnen. Ook het verkeer eist veel slachtoffers. Ten opzichte van de jaren 70 is de stand met zo'n 50-75% afgenomen. Het rivierengebied is tegenwoordig een van de belangrijkste leefgebieden van de Steenuil. De 61 territoria die in 2005 gevonden werden, is een lichte stijging t.o.v. 2004 (58 territoria). Topjaren waren 1989 (159), 1991 (144) en 1994 (128). Maar dat is al weer jaren geleden.

Ransuil *Asio otus*

De derde uil van de Rode Lijst Vogels die in de Gelderse Poort tot broeden komt is de Ransuil. De trefkansen van deze nachtbaker zijn laag, doorgaans wordt het aantal territoria bepaald aan de hand van piepende jongen later in het voorjaar. In 2005 werden er zes gevonden, een minieme opleving t.o.v. 2004. Wellicht zorgde de betere muizenjaren voor een kleine opleving. Het recordaantal van 28 uit 1989 werd bij lange na niet gehaald.

Groene Specht *Picus viridis*

De 'Lachende Hans' zit weer in de lift; de aantallen nemen de jaren weer enigszins toe na de magere jaren 80. Het recordaantal van 32 kon worden opgevoerd voor 2005. De Groene Specht belandde op de Rode Lijst omdat de aantallen met name op de hoge zandgronden dramatisch achteruitgingen. Alleen in het westen en het rivierengebied namen de aantallen toe. Omschakeling naar ander voedsel (zwarte mieren i.p.v. rode bosmieren) betekende waarschijnlijk een redding voor de Groene Specht.

Veldleeuwerik *Aluada arvensis*

Een van de grootste verliezers van de laatste decennia is de Veldleeuwerik. De eens meest talrijke vogel staat thans in dieprood op de Rode Lijst. De grootste klappen vielen in de graslanden, terwijl de aantallen op bouwland halveerden. Op grote open heidegebieden bleef de soort stabiel, op de kleinere heideterreintjes ruimde hij het veld. Ook de duinen zijn nu nagenoeg verlaten. Het lijkt een kwestie van tijd of hij verdwijnt voorgoed van de Nederlandse bodem. Niet voor niets hebben Vogelbescherming Nederland en SOVON de alarmklok geluid en de Veldleeuwerik tot Jaarsoort 2006 gemaakt. Hopelijk wordt er met specifiek onderzoek meer duidelijk en kunnen er wellicht nog op tijd maatregelen genomen worden. In de Gelderse Poort kelderde de stand van het hoogste aantal in 1998 (227) naar 145 in 2005. Daarmee zit het op het niveau van begin jaren 90. In 1992 zijn er door een onvolledige inventarisatie slechts 15 territoria opgevoerd.

Boerenzwaluw *Hirundo rustica*

De Boerenzwaluw is nieuw op de Rode Lijst. Hij wordt niet (volledig) geïnventariseerd in de Gelderse Poort, want dat zou betekenen dat alle boerderijen specifiek onderzocht moeten worden. Dat er wel gebroed wordt in de Gelderse Poort is evident. Wellicht moeten er in de toekomst speciale boerenzwaluwtellingen o.i.d. gehouden worden om inzicht te krijgen in de aantallen.

Huiszwaluw *Delichon urbica*

De Huiszwaluw staat op de Rode Lijst omdat er gewag gemaakt is van een landelijke achteruitgang van meer dan 75% ten opzichte van de jaren 70. Vooral in de steden is de achteruitgang het grootst. Ook in de Gelderse Poort zijn de aantallen behoorlijk gekelderd.

In 1989 werden nog 692 nesten gevonden. Tien jaar later waren dat er nog maar 463. In 2005 was de stand nog iets verder gezakt naar 419. In de Ooijpolder neemt deze soort af terwijl deze in de Rijnstrangen langzaam iets toeneemt.

Graspieper *Anthus pratensis*

Tot de weidevogels behoort de Graspieper. Hij staat voor het eerst op de Rode Lijst omdat er sprake is van een landelijke afname van meer dan 50%. De afname van de oppervlakte agrarisch gebied en de ongeschiktheid van de overgebleven landbouwgebieden zijn belangrijke oorzaken. De Gelderse Poort laat een min of meer tegenovergesteld beeld zien. De aantallen zijn sinds 1995, het eerste jaar dat de soort integraal werd meegenomen, licht gestegen. In 1995 bleef het aantal steken op 180, in 2000 was de stand opgelopen tot 211. In 2005 werden er in totaal verdeeld over de drie deelgebieden van de Gelderse Poort 234 territoria aangetroffen.

Gele Kwikstaart *Motacilla flava*

Het snerpemde geluid van een territoriale Gele Kwikstaart klinkt gelukkig nog in de Gelderse Poort. In 2005 werden er 156 territoria gekarteerd. Dit is het laagste aantal sinds de soort vanaf 1995 voor het eerst integraal werd geteld. Het recordjaar was 1997 met maar liefst 266 territoria. Het is afwachten of de licht negatieve trend zich voortzet de komende jaren.

Nachtegaal *Luscinia megarhynchos*

Deze meesterzanger vertoont in de Gelderse Poort een redelijk stabiele trend. De stand fluctueert tussen 57 (1998) en 29 (1995). Het afgelopen jaar was een gemiddeld jaar met 46 zingende mannetjes. De Millingerwaard en de Lobberdense Waard waren het best bedeed met resp. 6 en 7 territoria. Van het voormalig bolwerk in de Groenlanden is niet veel meer over. De afname van de Nachtegaal in de Ooijpolder lijkt zich verder door te zetten, terwijl deze soort in de Rijnstrangen, na een sterke afname eind jaren '90, langzaam in aantal toeneemt.

Snor *Locustella luscinioides*

De Snor weet de Gelderse Poort maar mondjesmaat te vinden. Jaarlijks zijn de snorrende mannetjes op één hand te tellen. Het afgelopen jaar zaten er nog slechts drie te reutelen in de Zuid-strang in het Rijnstrangengebied. In 1991 werd het recordaantal van vijf gevestigd. In de Ooijpolder is de Snor een echte zeldzaamheid. Landelijk zijn de aantallen met 25-50% afgenomen en hebben ze vooral de minder geschikte gebieden verlaten. De Oostvaardersplassen herbergt de grootste aantallen Snorren. In het rivierengebied en de hoge zandgronden is hij nagenoeg verdwenen.

Grote Karekiet *Acrocephalus arundinaceus*

Analoog aan de achteruitgang van de Snor gaat het de Grote Karekiet ook niet voor de wind. Met dien verstande dat de 'Grote Kar' bijna helemaal is verdwenen in grote delen van ons land. Er kwamen de laatste jaren slechts nog zo'n 240 paren in de boeken. In de Gelderse Poort komen Grote Karekieten eigenlijk uitsluitend voor rond het Bergse Hoofd en in de Zuid-strang in het Rijnstrangengebied. De Ooijpolder is al jaren grote karekietloos. Groot was dan ook de vreugde toen Berend Voslamber afgelopen jaar tijdens het ganzenonderzoek langs het Meertje stuitte op een fanatiek zingende man in een klein rietveldje met een paar wilgen. Deze heeft een aantal dagen zijn uiterste best gedaan om

een vrouwtje te verleiden, maar het mocht niet baten. Niet veel later werd een zingend mannetje waargenomen bij de Oude Waal. Het is niet geheel duidelijk of dit een ander exemplaar betrof of dezelfde. Ze zijn nooit tegelijkertijd gehoord. Volgens de interpretatiecriteria zijn er uiteindelijk toch twee in het totaaloverzicht terecht gekomen. Daarna kwam de stand voor 2005 uit op 12. En dat zijn er toch weer een paar meer dan de dieptepuntjaren 2003 (7) en 2004 (8). Het recordjaar 1991 met maar liefst 57 territoria zal wel nooit meer verbroken worden.

Spotvogel *Hippolais icterina*

De Spotvogel broedt bij voorkeur in middelhoge loofhoutstruwelen met enkele bomen, liefst op vochtige gronden. Dit biotoop is voldoende voorhanden in de Gelderse Poort. In de Ooijpolder werden het afgelopen jaar 28 territoriale mannetjes geïnventariseerd, in het Rijnstrangengebied werden 21 territoria gevonden. Opvallend genoeg ontbreekt de Spotvogel in de Bemmelse en Gendtse Polder, waarmee de stand voor 2005 op 49 bleef steken. Dit is het laagste aantal sinds de soort vanaf 1996 integraal wordt geïnventariseerd. Is dit een toevallig dipje of is er meer aan de hand? De 98 broedparen in 1999 worden bij lange na niet gehaald.

Grauwe Vliegenvanger *Muscicapa striata*

De Grauwe Vliegenvanger is recent op de Rode Lijst terecht gekomen. In de Gelderse Poort is de soort nooit volledig geïnventariseerd. Gezien de huidige Rode Lijst-status zou het wellicht aan te bevelen zijn om de soort vanaf 2007 wel mee te nemen tijdens de inventarisatieronden.

Wielewaal *Oriolus oriolus*

De laatste jaren is het droevig gesteld met de Wielewaal in de Gelderse Poort. Met moeite wordt jaarlijks nog een handje vol territoria gevonden. Het afgelopen jaar bleef het aantal op 8 steken. Dit was weliswaar een mini-opleving ten opzichte van de paar jaar ervoor, maar het staat in schril contrast met het hoogste aantal ooit, 44 broedparen in 1991. De achteruitgang van de Wielewaal manifesteert zich de laatste decennia ook in grote delen van West-Europa. Verdroging van eiken-berkenbossen lijkt een van de oorzaken, maar ook de situatie in de overwinteringsgebieden zou wel eens debet kunnen zijn aan de enorme teloorgang.

Kneu *Carduelis cannabina*

De hekkensluiter is de Kneu. Er werden in 2005 in totaal 178 Kneuen doorgegeven. Hij wordt pas sinds 2001 integraal geteld. De aantallen vertonen een licht stijgende trend, met 2005 als voorlopig record.

Leuke krent:

Chris van Turnhout ontdekte tijdens zijn ochtendronde op 15 juni in de groenlanden een zingende mannetje Kreckelzanger. Deze werd ook op 17 juni nog gehoord. Helaas werd het geen territorium want nadien werd de vogel niet meer gehoord. Er zijn voor zover bekend geen geluidsopnamen, laat staan foto's gemaakt.

Tot slot

Uit bovenstaande soortbesprekingen blijkt dat er van jaar op jaar veel kan veranderen in de broedvogelpopulaties. Met de Rode Lijst-soorten gaat het over het algemeen niet goed. Enkele soorten die inmiddels op de Rode Lijst zijn beland, worden nog niet integraal geïnventariseerd. Om een vinger aan de pols te houden, zouden deze eigenlijk de komende jaren wel gevolgd moeten worden, hoewel dat misschien voor de Boerenzwaluw een hele klus wordt. Hopelijk kan door wijziging van beheer de verdere achteruitgang van met name de moerasvogels en de weidevogels worden gestopt. Verandert er niets dan zullen we de komende jaren wellicht nog een paar karakteristieke broedvogels van de Gelderse Poort verliezen. De Bruine Kiekendief en Tapuit zijn al verdwenen, de Roerdomp bungelt aan een zijden draad, maar ook Patrijs, Wielewaal, Zomertaling en Wintertaling hebben het erg moeilijk. Indien je interesse hebt om in de Gelderse Poort broedvogels te inventariseren dan kan je je aanmelden bij Frank Majoor. Het is ook mogelijk om een aantal inventarisatierondes met een andere teller mee te lopen om ervaring op te doen.

Tabel 1. Overzicht aantal territoria Gelderse Poort per soort per jaar. De jaren 1990 en 2001 zijn uit de reeks weggelaten in verband met een onvolledige inventarisatie.

Soort	1989	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2002	2003	2004	2005
Dodaars	57	31	32	33	39	55	23	29	29	46	62	49	35	29	37
Fuut	262	326	227	210	209	205	186	164	156	149	175	194	185	174	154
Geoorde Fuut										1					
Aalscholver	170	181	188	237	218	292	308	248	240	233	242	225	145	183	135
Roerdomp	37	16	23	20	20	13	8	8	9	9	9	8	4		3
Woudaap	1	1		2	1			1		3	3		1	2	4
Kwak									1						
Blauwe Reiger	50	61	57	61	42	70	44	27	42	51	88	99	103	127	83
Purperreiger										1					
Ooievaar										1	1	3	2	4	4
Knobbelzwaan	49	59	55	47	44	51	30	31	27	34	44	35	28	28	31
Rietgans									1				1	2	
Kolgans		3		3	4	6	7	4	6	6	7	4	5	10	10
Grauwe Gans	293	242	258	332	386	468	490	526	663	776	999	1362	1568	1462	1390
Indische Gans												1	1		
Canadese Gans		2							1	1	1	6	10	10	13
Brandgans			1			1	1	1		2	2	3	4	3	3
Nijlgans	33	65	56	55	45	56	55	51	57	63	96	111	99	127	132
Casarca	1						1							2	1
Bergeend	107	112	93	77	93	82	88	82	77	101	54	77	70	74	72
Mandarijneend				1			1				1		2		
Smient	1			1	1		1	2		2	1	1			
Krakeend	113	142	149	141	113	146	137	107	136	120	165	184	193	192	183
Wintertaling	13	24	11	7	6	5	11	7	4	5	7	2			2
Pijlstaart										1					
Zomertaling	67	35	25	39	36	26	11	31	28	42	47	33	18	14	14
Slobeend	239	170	155	123	104	82	56	71	106	88	69	75	63	56	59
Krooneend								1							
Tafeleend	72	65	68	44	44	45	27	23	20	26	28	24	18	18	28
Kuifeend	331	239	257	215	231	227	176	201	174	232	225	294	229	207	209
Brilduiker					1										

Soort	1989	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2002	2003	2004	2005
Wespendief									1						1
Br. Kiekendief	9	4	7	5	4	7	8	9	6	3	3	5	2		1
Havik		2	4	2	3	3	3	4	3	5	8	12	7	8	9
Sperwer	5	12	11	10	15	7	11	14	14	11	8	12	10	9	6
Buizerd	43	56	60	53	51	47	55	53	57	57	65	61	61	61	58
Torenvalk	48	72	60	47	36	26	39	32	36	30	33	23	22	18	25
Boomvalk	8	5	4	3	7	6	3	5	4	6	7	4	7	6	7
Patrijs	110	260	202	180	150	99	134	129	99	63	53	39	41	58	51
Kwartel	19	3	11	13	7	6	11	11	7	4	3	3	5	3	17
Waterral	52	50	57	34	35	33	24	25	32	47	30	47	37	26	49
Porseleinhoen	6	2	5	2	12		2	4		1	6	1			2
Kl. Waterhoen											1				
Kl. Waterhoen					3					2					
Kwartelkoning	7	2	2	3	2	2	1	5	12	12	46	10	28	19	7
Scholekster		146	22	21	15	109	116	100	96	103	94	80	99	78	68
Steltkluit						1									
Kluit	6	2	2	9	4	12	10	5	3	2	6	8	2	3	8
Kleine Plevier	101	83	67	52	61	53	68	68	47	43	46	44	39	30	31
Kievit		37		47		97	747	670	607	529	576	503	445	400	368
Kemphaan						1	1								
Watersnip	38	21	16	19	19	14	13	14	13	9	7	2	9	5	1
Grutto	391	166	33	19	160	154	157	144	135	116	119	79	67	73	55
Wulp	1	2	2	2	1	1	3	1	2				1		
Tureluur	198	221	129	105	88	86	92	113	94	103	105	98	79	79	60
Oeverloper							1	2	2	1	3	3	1	1	2
Zwartkopmeeuw		1	1	2	1	1	1								
Kokmeeuw	2550	3279	3500	1480	953	485	803	348							
Stormmeeuw	3	2	2	2	1		1			1	2	2			
Kl. Mantelm.		2	2	1	2										
Zilvermeeuw	3	3	3	2	1		1								
Visdief	45	30	1	1	10	7	8	5	4	5	3	3	4	5	7
Zwarte Stern	129	151	128	133	128	151	163	129	124	131	134	132	130	134	134
Turkse Tortel	322	321	309	321	311	311	307	259	306	359	324	354	296	247	220
Zomertortel	+	81	45	+ 84		51	73	104	104	82	82	79	57	57	73
Koekoek	+	+	+	+	+	+	+	84		85	73	69	54	59	92
Kerkuil	5	9	6	7	6	9	13	10	12	12	13	8	8	10	11
Dwergooruil									1						
Steenuil	159	144	47	53	128	82	94	100	107	106	87	83	71	58	61
Bosuil	2	0	1	1	1	0	2	1	0	0	0	0	0		
Ransuil	28	22	25	25	23	9	18	12	15	10	11	7	4	2	7
Gierzwaluw	204	63					67	82	67	123	112	78	46	17	33
IJsvogel			1	2	4	5			1	2	13	19	22	21	24
Groene Specht		1			2	1	2	2	2	6	10	15	28	25	32
Kl Bonte Specht	3			6	8	3	15	14	18	10	14	12	18	18	17
Boomleeuwerik											1				
Veldleeuwerik	170	141	15	62	158	157	185	212	227	205	199	163	165	177	145
Oeverzwaluw	504	211	417	194	479	493	567	344	295	320	281	444	349	297	399
Huiszwaluw	692	652	590	663	477	482	608	476	497	463	524	478	425	349	406
Boompieper	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	1	0	0		
Graspieper	+	+	+	+	+	180	207	209	210	229	211	235	240	266	240
Gele Kwikstaart	+	+	+	+	+	182	257	266	215	225	233	183	171	185	156
Rouwkwikstaart												1			1

Soort	1989	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2002	2003	2004	2005
Nrdse Nacht.										1			1		
Nachtegaal	44	36	40	46	30	29	45	50	57	49	49	52	42	36	44
Blauwborst	1	19	16	60	64	68	76	104	135	105	110	89	108	138	106
Zw. Roodst.	106	96	80	76	61	55	51	61	67	52	71	50	49	50	52
Gekr. Roodst.	5	2	5	6	1	3	14	5	6	9	13	14	19	17	14
Paapje	3	1	3	1	1	3		1	1		1				
Roodborsttapuit	21	36	38	35	41	24	28	27	32	24	35	33	51	70	69
Tapuit				2	1	1	1	1				1			
Kramsvogel	7	36	12	6	14	4	4			1		1	1		
Grote Lijster	65	55		0	0	0	94	72	93	93	97	80	70	75	62
Sprinkhaanz.	1	8	10	12	2	4	33	29	36	17	25	20	22	49	57
Snor	1	5	1	1		1		2		1		1	1	3	3
Rietzanger	23	11	32	8	8	14	10	11	6	1	3	3	0	1	6
Grote Karekiet	48	57	32	27	24	25	15	14	11	11	15	11	7	8	11
Spotvogel	+	+	+	+	+	+	52		92	66	98	59	62	69	60
Braamsluiper	+	+	+	+	+	+	95		60	73	65	75	41	61	59
Grasmus	+	+	+	+	+	+	641	781	804	813	876	800	765	816	921
B. Vliegenv.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	
Baardman	2							3	2	4	2	1		1	2
Glanskop	0	0	0	0	0	0	0	1	4	1	2	5	5	2	
Boomklever	0	1	0	0	0	0	0	2	1	1	4	12	13	11	12
Buidelmees	12	34	68	47	48	32	36	36	42	42	25	21	25	14	13
Wielewaal	29	44	38	28	27	16	18	22	17	12	9	5	3	4	8
Gr. Klauwier	1														
Roek													14	19	10
Putter	26	49	64	79	83	91	90	111	125	142	124	112	125	114	154
Kneu	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	135	158	136	169
Roodmus					1										
Goudvink	0	0	0	0	0	1	1	1	0	0	0	0	0		1
Appelvink	8	9	1	6	3	2	4	19	10	7	5	1	2	2	2
Geelgors	33	33	31	31	38	33	39	31	25	30	27	26	33	33	41
Grauwe Gors				8	1	2	2	5	6	1	2		2		

Parelduiker in Braamt

Arjan Hell

Op 27 november 2006 bracht ik een bezoek aan de recreatieplas Stroombroek bij Braamt in de Liemers. Normaliter is daar qua vogels niet zo gek veel te beleven. Het gebied wordt veel bezocht door mensen die hun honden uitlaten of in het aangrenzende bungalowpark een huisje hebben gehuurd. Daarnaast ligt de plas pal langs de drukke provinciale weg tussen Doetinchem en Zeddam, hetgeen ook niet echt uitnodigt om er eens te gaan vogelen. Toch staat Stroombroek er om bekend dat er in de wintermaanden nog wel aardige aantallen Brilduikers, Nonnetjes en in mindere mate Grote Zaagbekken aanwezig kunnen zijn.

Omdat ik er op 23 november een tamelijk vroeg ♀ Nonnetje had waargenomen, besloot ik op 27 november 2006 wederom een kijkje te gaan nemen in de hoop dat er wellicht wat meerdere exemplaren van deze soort aanwezig zouden zijn. Dit bleek niet het geval. Mijn oog viel bij aankomst echter wel op een vogel die ik vanwege de afstand niet direct thuis kon brengen. De afstand was groot, zeker enkele honderden meters. Het leek me op het eerste gezicht een juveniele Aalscholver maar toch waren er een aantal zaken die me deden twijfelen. Om te beginnen was de vogel wel erg licht en behoorlijk klein voor een Aalscholver en daarnaast vond ik het gedrag van de vogel nogal vreemd. Hij dobberde wat rond en liet zich enkele malen afzakken naar de rietkraag aan de rand van het water om daar enkele malen alleen met de kop onder water te gaan. Toch ging ik er op dat moment nog van uit

Foto. Parelduiker (juveniel), Stroombroek, Braamt, 9 december 2006 (Erik de Waard)

dat het wel een gewone Aalscholver zou zijn.

Omdat het zoals verwacht verder tamelijk tegenviel op het water besloot ik een rondje om de plas te lopen. Vanwege een gezonde wandeling maar ook omdat de plas omringd wordt door veel bessenstruiken en jonge eik-, berken- en elsbomen. Deze zouden mogelijk wat leuke zangers als Sijs, Goudvink en / of Appelvink kunnen opleveren. Bijna halverwege de plas, keek ik weer eens in de richting van het water. Daar kreeg ik van dichtbij de vogel te zien die mij bij aankomst was opgevallen. De verrassing was groot, want het bleek om een Parelduiker te gaan. Puur ongeloof maakte zich meester van me en hoewel ik niet veel in mezelf praat, was dit zo'n moment. Ik heb de vogel uitgebreid kunnen bekijken en bestuderen: het betrof een juveniele vogel vanwege de mooie gemarmerde bruine rug (een adult in winterkleed is veel donkerder) en opvallende bruine streeptekening aan de onderzijde van de hals. De witte hals en wangen contrasteerden mooi met de grijsbruine nek en kopkap. Erg goed zichtbaar waren ook de witte achterflanken, de rechthoekige, forse snavel en de wat melancholische gezichtsuitdrukking van de vogel. Dit laatste vooral door de wat triest uitstralende maar erg mooie kraalachtige zwarte ogen. Twee verwante soorten van Parelduiker, te weten Roodkeelduiker en IJsdruiker, konden worden uitgesloten op basis van een aantal kenmerken. Zo is de soort qua formaat (mits goed gezien) groter dan Roodkeelduiker maar beduidend kleiner dan IJsdruiker. Deze laatste soort is samen met de zelden in Nederland voorkomende Geelsnavelduiker de reus onder de duikers en bijna zo groot als een Aalscholver. Een ander goed kenmerk dat zichtbaar was om daarmee andere soorten te kunnen uitsluiten was de snavel. Rechthoekig en tamelijk fors terwijl de snavel van Roodkeelduiker meer naaldvormig en dunner is en iets omhoog is gericht. De snavel van IJsdruiker is net als van Parelduiker rechthoekig maar beduidend dikker, bijna dolkachtig.

Opvallend was dat de Parelduiker van Braamt op 27 november meerdere malen met de kop in het water ging, maar geen enkel moment een duikpoging ondernam. Daarentegen zwom de vogel tamelijk hoog op het water en spreidde regelmatig de vleugels. De vogel dobberde gewoon wat rond, poetste zich regelmatig en leek zich in het geheel niet druk te maken om mijn aanwezigheid.

Komisch was het moment dat een onwetende wandelaar mij tegemoet kwam en vroeg of er nog bijzondere vogels te zien waren. Het behoeft geen toelichting dat ik de man graag liet weten wat ik in mijn vizier had. Na een half uur besloot ik de plek te verlaten om thuis wat telefoontjes te gaan plegen. Erik de Waard, die op het moment van bellen op het punt stond zelf het veld in te gaan, was aangenaam verrast door mijn mededeling en besloot om ook een kijkje te gaan nemen. Hij heeft vervolgens mooie foto's van de vogel kunnen schieten.

De dag erop was de Parelduiker nog steeds aanwezig en zo mogelijk nog fraaier te zien. Deze keer regelmatig en langdurig duikend. Dat was een geruststelling voor me omdat de vogel de dag ervoor niet echt een fitte indruk op me maakte. Misschien was hij / zij toen vermoeid? De dagen erop trok de vogel behoorlijk veel bekijks maar de Parelduiker trok zich daar weinig van aan en bleef onverstoord zijn gang gaan. Steeds solitair en tot op dat moment zonder gezelschap van andere soorten.

Op 27 december maakte ik nogmaals een rondje om de plas en mijn verbijstering was groot. De Parelduiker had gezelschap gekregen van een tweede exemplaar. Beide vogels trokken met elkaar op. Gedurende de ontdekking een half uur rustend midden op de plas en met de kop in de veren, maar later richting de kant zwemmend alwaar ze tot op minder dan tien meter (!) te bewonderen waren. De tweede vogel is vermoedelijk op 26 of 27 december gearriveerd want vanaf de ontdekking op 27 november tot en met eerste Kerstdag 25 december is er door flinke aantallen vogelaars en andere belangstellenden maar één

exemplaar gezien. De vogel, vooral de rug, oogde donkerder dan de eerste Parelduiker maar net als het eerste exemplaar waren de lichte kopkap en zijstreping langs de hals duidelijk zichtbaar. Vermoedelijk betrof het ook hier dus een juveniele Parelduiker. Het verblijf van dit exemplaar is beperkt gebleven tot 27 december. De dagen erop is hij / zij niet meer waargenomen, terwijl de ontdekte Parelduiker van 27 november tot begin januari 2007 is gebleven. De laatste maanden van 2006 werden gekenmerkt door opvallende binnenlandse waarnemingen van duikers. Behalve in Braamt werden er ook Parelduikers gezien in Limburg. Ijsduikers doken ondermeer op in Dodewaard, Harderwijk en Mook.

Foto. Parelduiker (juveniel), Stroombroek, Braamt, 20 december 2006. Rustende vogel die het luchtruim in de gaten houdt. Let op de veel hogere diepgang in het water ten opzichte van de vorige foto. (Erik de Waard)

Parelduiker is in Nederland een zeer schaarse wintergast en doortrekker die vooral langs de kustwateren wordt gezien. In het binnenland is de soort zeldzaam te noemen met de meeste gevallen in het IJsselmeergebied en langs de Grote Rivieren (Bijlsma et al. 2001). In het werkgebied van de VWG-Arnhem is Parelduiker een onregelmatige doortrekker die tussen 1976 en 1994 elf keer is waargenomen maar waarvan sommige gevallen naar alle waarschijnlijkheid betrekking hebben gehad op hetzelfde exemplaar. Van deze waarnemingen vonden de meeste plaats in de maanden november en december (Lensink, 1993, Kwint & Sierdsema, 1997). In de aangrenzende Ooypolder is de soort tussen 1969 en 1985 vijf keer gezien, met als opvallende datum 9 t/m 19 mei 1978 toen een vogel

aanwezig was in de Bisonbaai. Twee waarnemingen uit 1972 hadden waarschijnlijk betrekking op dezelfde vogel (VWG-Nijmegen e.o., 1985). In het Land van Cuijk is Parelduiker tot 2001 twee keer gezien: beide keren in 1985, respectievelijk in juni en november (VWG Rijk van Nijmegen e.o., 2001). Overigens verbleef verleden jaar nog een adulte vogel in winterkleed langdurig op de Kraaijenbergse Plassen nabij Cuijk. De Europese populatie van Parelduiker werd in de jaren negentig van de twintigste eeuw geschat tussen de 120.000 en 230.000 paartjes. Het zwaartepunt van deze populatie ligt in Noorwegen, Zweden, Finland maar vooral Rusland. (BirdLife Int., 1994).

Graag wil ik Erik de Waard bedanken voor zijn snelle aanwezigheid om de waarneming te kunnen bevestigen en voor de fraaie foto's die hij vervolgens heeft geschoten. Daarnaast gaat mijn dank ook uit naar Olaf Klaassen vanwege zijn suggesties en adviezen bij het tot stand brengen van dit artikel.

Literatuur

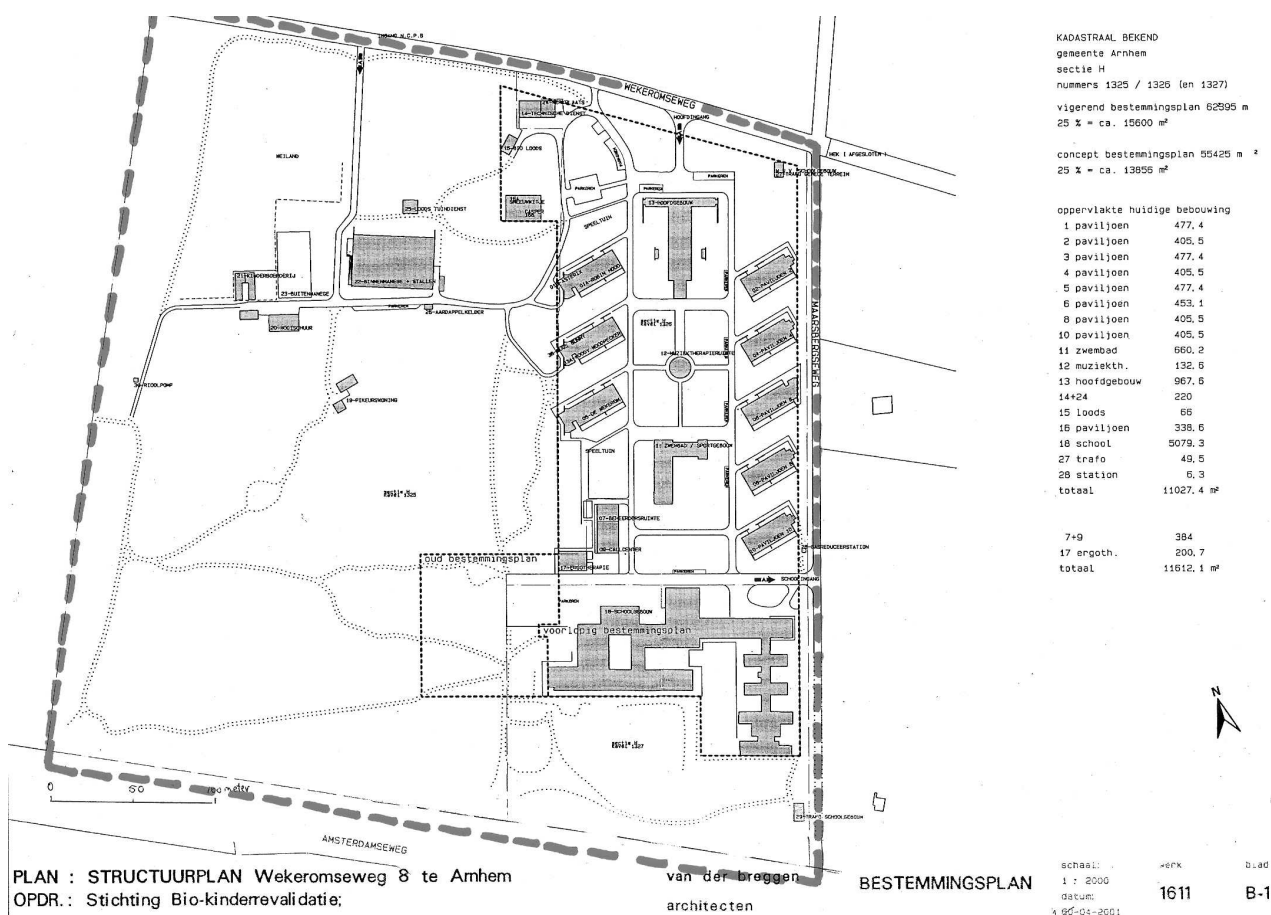
- Van den Berg L.M.J., Gerritse W.G, Hekking W.H.A, Keij P.G.M.J. & Kuyk, F. 1979. Vogels van de Grote Rivieren. Het Spectrum, Utrecht / Antwerpen
- Bijlsma, Rob G., Hustings, Fred & Camphuysen, Kees 2001. Avifauna van Nederland 2 - Algemene en schaarse vogels van Nederland. GMB Uitgeverij / KNNV Uitgeverij, Haarlem / Utrecht
- Lensink, Rob, Vogelwerkgroep Arnhem e.o. 1993. Vogels in het Hart van Gelderland. KNNV / Stichting Uitgeverij Sovon
- Vogelwerkgroep Rijk van Nijmegen en omstreken. 1985. Vogels van de Ooypolder. O.M. van Hoorn, Nijmegen

Broedvogels van het Bio-Kinderrevalidatie-centrum in 2006

Jan Schoppers

Inleiding

In het kader van de Flora & fauna-wet is er in het voorjaar van 2006 een broedvogelinventarisatie uitgevoerd op het terrein van het Bio-kinderrevalidatiecentrum. Hieronder wordt in het kort verslag gedaan van de resultaten en zijn er aanbevelingen voor het beheer. In deze bijdrage zijn geen verspreidingskaarten opgenomen, deze zijn separaat toegestuurd naar de opdrachtgever en in het archief van de auteur.

Figuur 1. Begrenzing van het onderzoeksgebied Bio-kinderrevalidatiecentrum in 2006.

Gebied en methode

Het Bio-Kinderrevalidatiecentrum is gebouwd in 1959 en is bestemd voor kinderen met een lichamelijke, meervoudige of verstandelijke beperking. Het gaat hier vooral om dagbesteding in de vorm van onderwijs, opleiding, werkervaring zorg en recreatie. Op het terrein staan zo'n 20 gebouwen meest gesitueerd in het oostelijk deel van het terrein bestaande uit paviljoens, school, hoofdgebouw en dergelijk en de totale oppervlakte is 20,4 ha. In het noordwestelijke deel staat de manege met kinderboerderij (vrij recent bouwjaar), en hooischuur met daarbij een paardenbak en weiland. De gebouwen met de gazons en aanplant eromheen nemen ruim 8 ha van het terrein in beslag (voor meer info www.bio-kinderrevalidatie.nl). Het resterende deel van het terrein bestaat uit bos met wandel- en ruitpaden. De hoofdboomsoorten zijn vooral loofbomen te weten in volgorde van talrijkheid eik, Amerikaanse eik, berk en beuk. In de bospercelen rondom de manege en in het zuidoostelijke deel is er menging met naaldbomen te weten grove den. Dode bomen zijn er aanwezig in de vorm van berk en eik. De stamdikte van de meeste bomen ligt tussen de 10-25 centimeter. Een struiklaag (niet sterk ontwikkeld door de gesloten kroonlaag) is alleen aanwezig in de bospercelen rondom de manege en bestaat vooral uit Amerikaanse vogelkers. Het hele terrein is omheind met een gaashekwerk en er zijn vier doorgangen op alle zijden met uitzondering van het zuidelijke deel langs de Amsterdamseweg. Het terrein ligt in de Gemeente Arnhem (kilometerhok 4012-31) en wordt in het noorden en oosten begrensd door respectievelijk de Wekeromse Weg en Maasbergse Weg en in het zuiden en westen door de Amsterdamse Weg en een terreinafscheiding. De grondsoort is haarpodzol met leemarm en zwak lemig fijn zand en in het noordwestelijke deel grof zand en het is licht geaccidenteerd.

De inventarisatie is uitgevoerd volgens de richtlijnen van het Broedvogel Monitoring Project (BMP) van SOVON (van Dijk 1996), waarbij alle soorten zijn geïnventariseerd. Tussen half maart en begin juni zijn er zes inventarisatierondes in de vroege ochtend gedaan en één bezoek in de avond en nacht in juni. Drie vroege ochtendbezoeken zijn gedaan door Han Derks en de overige door de auteur. De vroege ochtendbezoeken begonnen ruim een half uur voor zonsopkomst en duurden gemiddeld drie uur. In totaal werden er 1025 minuten (17 uur) besteed aan het veldwerk, waardoor de gemiddelde inventarisatietijd bijna 50 minuten/ha bedraagt. Het gebied werd doorkruist te voet en daarbij werden alle waarnemingen genoteerd op een veldkaart met aantekening van wel of niet territoriaal, zoals zang, nest, alarm en foeragerend. De waarnemingen werden later overgezet op afzonderlijke soortkaarten en aan de hand van criteria werd het aantal territoria/broedparen bepaald.

Tabel 1. Aantal territoria (N) en dichtheid (D) in territoria/100 ha van het Bio-kinderrevalidatiecentrum (20,4 ha) in 2006. RL = Rode Lijst (van Beusekom et al 2005) met categorie kw = kwetsbaar en ge = gevoelig.

soort	RL	N	D	Soort	RL	N	D
Houtduif		5	24,5	Glanskop		4	19,6
Kerkuil	kw	1	4,9	Matkop	ge	1	4,9
Grote Bonte Specht		5	24,5	Kuifmees		2	9,8
Kleine Bonte Specht		3	14,7	Pimpelmees		11	53,9
Boerenzwaluw	ge	2	9,8	Koolmees		13	63,7

soort	RL	N	D	Soort	RL	N	D
Witte Kwikstaart		2	9,8	Boomklever		8	39,2
Winterkoning		12	58,8	Boomkruiper		7	34,3
Heggenmus		5	24,5	Zwarte Kraai		1	4,9
Roodborst		15	73,5	Spreeuw		8	39,2
Merel		19	93,1	Huismus	ge	30	147,1
Zanglijster		6	29,4	Vink		21	102,9
Grote Lijster		1	4,9	Groenling		4	19,6
Tuinfluitier		1	4,9	Putter		1	4,9
Zwartkop		6	29,4	Goudvink		1	4,9
Tjiftjaf		3	14,7	Appelvink		1	4,9
Goudhaantje		1	4,9				
Grauwe Vliegenvanger	ge	3	14,7	totaal territoria		206	1009,8
Bonte Vliegenvanger		1	4,9	aantal soorten		34	
Staartmees		2	9,8				

Resultaten

Op het Bio zijn 34 soorten broedvogels vastgesteld verdeeld over 206 broedparen (tabel 1). De vijf algemeenste soorten waren Huismus (30 paar), Vink (21), Merel (19), Roodborst (15) en Koolmees (13). Soorten van de Rode Lijst (van Beusekom et al 2005) zijn Kerkuil, Boerenzwaluw, Grauwe Vliegenvanger, Matkop en Huismus. Andere bijzondere soorten zijn Kleine Bonte Specht, Bonte Vliegenvanger, Glanskop, Putter, Goudvink en Appelvink. Hieronder wordt van een selectie van soorten een toelichting gegeven.

In februari werd een kast opgehangen voor de Kerkuil als alternatief omdat er een of twee vogels gebruik maakten van een ruimte tussen twee wanden. In de maanden daarna is de kast gebruikt maar het is onbekend of er eieren aanwezig waren en zeker is het dat er geen jongen zijn geweest. Hoewel de omgeving bosrijk is lijken er in de omgeving voldoende foerageermogelijkheden voor de soort in de vorm van landbouwpercelen en heidetreinen. Een reëel gevaar vormen de drukke wegen waar de soort nogal eens wil foerageren in de bermten waardoor er verkeersslachtoffers kunnen vallen. Opvallend zijn de drie paar van kleinste spechtensoort de Kleine Bonte Specht. De soort heeft een voorliefde voor zacht houtbomen welke aanwezig zijn in de vorm van berk en kwijnende/dode bomen vertegenwoordigt door berk en eik. In deze bomen wordt het nest uitgehakt door deze holenbroeder. De wat grotere Zwarte en Groene Specht werden niet vastgesteld (Zwarte specht wel eenmaal ten westen van terrein gehoord) omdat de dikte van de bomen nog niet voldoende is. De Boerenzwaluw was aanwezig met twee broedparen en nesten werden gemaakt in een paardenverblijf en de kinderboerderij. Beide paren waren om onduidelijke redenen niet succesvol. De Witte Kwikstaart was aanwezig met 2 paar namelijk bij de manege en rondom het hoofdgebouw. De soort broedt vaak op gebouwen en zoekt zijn voedsel (insecten) op weinig of schaars begroeide plekken zoals gazons, paden, daken en modderige plekken. Zeker een van beide paren was succesvol want deze had eind mei uitgevlogen jongen. De Heggenmus is graag aanwezig in parken en tuinen en daarom zijn alle paren gevonden in het deel met de gebouwen en de tuin er omheen. De talrijkste soort was de Huismus en deze waren alle geconcentreerd in de gebouwen met paarden en kleinvee. De aanwezigheid van voedsel (dierenvoer) is hierin de bepalende factor voor deze zaadeter en daarnaast is er ook volop gelegenheid om het nest te maken. De jongen worden gevoerd met insecten wat blijkbaar met de aanwezigheid van vee (vliegen) en bomen

(rupsen) geen probleem is. Naast de vogels werd er ook notitie gemaakt van zoogdieren. Maximaal werden er tijdens een ronde 25 konijnen gezien en daarnaast tijdens een avondronde een kleine en twee grote vleermuizen.

Foto. *Grauwe Vliegenvanger, Bergsche Hoofd, Oude Rijnstrangen, 28 mei 2006 (Erik de Waard)*

Evaluatie

Om de resultaten te kunnen duiden is er op grote lijnen (niet in deze bijdrage weergegeven) een vergelijking gemaakt in de vorm van soortgroepen met eerder uitgevoerde inventarisaties op het Sportcentrum Papendal en Burgers Zoo (Schoppers 2001, 2003).

Het telgebied is vrij klein van omvang waardoor de kans op een (hoog) aantal soorten om deze als broedvogel te vinden afneemt. Het gaat hierbij om soorten met een groot territorium zoals roofvogels, uilen en Zwarte en Groene Specht. Het nagenoeg (uitgezonderd twee kleine vijvertjes) ontbreken van water biedt geen mogelijkheden voor watervogels. Ook het ontbreken van dikke en oude bomen speelt de soorten (afhankelijk) van grote hopen zoals Zwarte en Groene Specht, Bosuil, Holenduif en Kauw niet in de kaart. Ondanks deze beperkingen is het gebied rijk aan broedvogels waarbij vooral de hopenbroeders en de soorten van jong bos en een struiklaag in bossen er positief uitspringen. Bij het beheer van het bos tracht men zoveel mogelijk de dode en kwijnende bomen te laten staan en dat werpt zijn vruchten af voor de hopenbroeders zoals Grote en Kleine Bonte Specht, Glanskop, Boomklever en Bonte en Grauwe Vliegenvanger. Wanneer de bomen ouder en dikker worden kunnen ook de hopenbroeders van de grote hopen hun intrede gaan doen. De vogels afhankelijk van struiken in het bos zijn vooral vastgesteld in de bospercelen rondom de manege en duidelijk minder in die langs de Amsterdamseweg. Waarschijnlijk staan hier minder struiken en daarnaast zou hier ook de negatieve invloed van de drukke weg (geluid) kunnen meespelen. Slechts twee typische soorten van naaldbomen zijn er aangetroffen namelijk Goudhaan en Kuifmees. Het is een mooie afspiegeling van het feit dat er weinig naaldbomen aanwezig zijn. Dat de Kuifmees bij die twee soorten zit is niet zo vreemd omdat deze vaak zijn nest uithakt in dode of kwijnende berken, omstandigheden die aanwezig zijn op het terrein. Soorten van struwelen en bosranden met struiken zijn in lage aantallen (Heggenmus en Tuinfluiter) gevonden of ontbreken verrassender wijs zoals de Fitis en de wat kritischer Kneu.

Tot slot

Het natuurlijk bosbeheer lijkt op de goede weg en het is een kwestie van tijd totdat er ook andere holenbroeders zich gaan vestigen. Wanneer bomen in het bos of de rand dood gaan zal daar een struweel- en bosrandvegetatie ontstaan welke de struweelsoorten in de kaart zal spelen. Opvallend is dat behalve de manege en bijgebouwen de overige gebouwen bijna geen plek bieden voor op of in gebouwen broedende soorten. Men zou kunnen denken aan het ophangen van kasten voor de Huismus en bij nieuwbouw zou men bij het ontwerp daar al rekening mee kunnen houden. Bij de Boerenzwaluw lijkt het zinnig om nestplankjes en/of kunstnesten op te hangen en daarnaast ook een plek met modder te creëren waar de zwaluwen hun nestmateriaal kunnen betrekken.

Dankwoord

De inventarisatie was niet mogelijk zonder de gastvrijheid van het Bio-kinderrevalidatiecentrum in het bijzonder Tom de Witt Hamer en John Smorenburg. De laatste zorgde ook voor enkele aanvullende waarnemingen en informatie over het bosbeheer. Han Derks wordt bedankt voor het uitvoeren van een aantal vroege ochtendtellingen.

Literatuur

- van Beusekom R., Huigen P., Hustings F., de Pater K. en J. Thissen 2005. Rode Lijst van de Nederlandse broedvogels. Tirion Uitgevers B.V., Baarn.
- van Dijk A.J. 1996. Broedvogels inventariseren in proefvlakken (handleiding Broedvogel Monitoring Project). SOVON, Beek/Ubbergen.
- Schoppers J. 2001. Broedvogels van Centrum, Klarendal, 't Broek en sportcentrum Papendal in 2000. VWG-Arnhem-rapport 2001?1. VWG Arnhem eo, Arnhem.
- Schoppers J. 2003. Broedvogels van Burgers' Zoo in 2002. Vlerk 20: 97-103.

Van het secretariaat

Nieuwe leden

Marije Janssen, Betuwestraat 2, 6811 MA ARNHEM, 06-45256782, marije_j@hotmail.com
Ep Kramer, Dr. Schaepmanstraat 16, 7071 ZK ULFT, 0315-683777, e.kramer15@chello.nl
André Schulten, Callunastraat 11, 6813 ET ARNHEM, 026-4427243,
a_jm_schulten@hotmail.com
Frank Wagenaar, Laan van Presikhaaf 72-1A, 6826 CN ARNHEM, 06-28654115,
huissen@2die4.com

Adreswijzigingen

Joris Driessen, Albogatan 40, 29138 Kristianstad, ZWEDEN, 0046-44-121579,
jorisdriessen@hotmail.com
Arjen Poelmans, Trommelhof 12, 6852 TG HUISSEN, 026-3618557,
arjen.maureen@wanadoo.nl
Piet Schermerhorn, SNV Western Portfolio, Airport Ridge, P.O. Box 413, Takoradi, GHANA,
pschermerhorn@snnworld.org
Peter Schulenberg, Drostencamp 3, 6905 CR ZEVENAAR, 0316-528869,
p.schulenberg@planet.nl
Wim Wilmers, 't Rietland 11, 6681 NA BEMMEL, 0481-461195, wilme039@planet.nl

Wijziging e-mailadres

Jan van der Brugge, j.vdbrugge@chello.nl
Fokko Erhart, fokko.erhart@ark.eu
Wim Kuijper, wim@kuijper.eu
Egbert Vrieling, s.kruijs@kpnplanet.nl
Stef Waasdorp, stefwaasdorp@gmail.com

Beëindiging lidmaatschap

Guido en Astrid Gomes
Gerlof Hoefsloot
Tim van Nus
Gerie Startman

Beëindiging donateurschap

C.M.H. Bosch

Excursienieuws

Michaëla Povel

Zaterdag 3 maart 2007: Ooypolder

In de Ooypolder valt altijd wel wat te vogelen. De wintergasten, zoals ganzen en eenden zijn waarschijnlijk nog aanwezig en mogelijk laten soorten als de Grutto weer van zich horen. We gaan al fietsend door de Ooypolder zodat we de meeste kans maken op het zien en horen van vogels.

Datum: 3 maart 2007
Doel: Ooypolder
Vervoer: Met de auto naar Nijmegen en dan fietsen of geheel fietsen.
Kosten: Autokosten (deze worden hoofdelijk omgeslagen)
Vertrek: 7:30 Watermolen 8.00 Nijmegen
Duur: In de middag terug
Opgave bij: Michaëla Povel (026-3645784 of 06-12126073) of mich.paul@xs4all.nl

Vrijdag - zaterdag 30 - 31 maart: Schiermonnikoog

We vertrekken vrijdag aan het eind van de middag naar Schiermonnikoog zodat we zaterdag de hele dag op Schier kunnen vogelen. We zullen waarschijnlijk overnachten in een kampeerboerderij.

Er valt veel te vogelen op Schier. Van zeetrek tot de hoogwatervluchtplaatsen, plassen en de duinen. Een aantal wintersoorten zullen nog aanwezig zijn en de eerste steltlopers zullen ongeveer weer terug zijn in het land.

Datum: 30-31 maart
Doel: Schiermonnikoog
Vervoer: Met de auto naar de boot verder fietsend
Vertrek: 19.30 in Lauwersoog (ongeveer 16.00 weg uit Arnhem). Heenrijden in overleg
Duur: Zaterdagavond rond 22.00 terug
Opgave bij: Michaëla Povel (026-3645784 of 06-12126073) of mich.paul@xs4all.nl

Agenda

- 8 februari Midwinterlezing door Danny Ellinger over Aldabra, het laatste paradijs op aarde. Stadsboerderij Presikhaaf aanvang 20.00 uur. Zie de aankondiging in Vlerk 23-3
- 17 februari Maandelijksse watervogeltelling langs de rivieren en de ganzen en zwanentelling. Voor informatie hierover bij Greta vn Hoorn, 026-3511805, g.van.hoorn@hccnet.nl
- 23 februari Ledenbijeenkomst Stadsboerderij Presikhaaf met de leukste en mooiste plaatjes van leden. Aanvang 20 uur, zie aankondiging in deze Vlerk.
- 3 maart Excursie naar de Ooypolder, vertrek 7.30 uur Watermolen. Opgave en info Michaëla Povel (026-3645784 of 06-12126073) of mich.paul@xs4all.nl
- 5 maart Startavond in de Stadsboerderij Presikhaaf voor alle tellers en belangstellenden voor de broedvogeltellingen komend voorjaar in de Rijnstrangen en Zuidoost Veluwe. Aanvang 20.00 uur en voor informatie Frank Majoor 026-3517931, 06-53393770 of Henk Sierdsema, 0313415116. Geïnteresseerden ook welkom!
- 17 maart Maandelijksse watervogeltelling langs de rivieren en de ganzen en zwanentelling. Voor informatie hierover bij Greta vn Hoorn, 026-3511805, g.van.hoorn@hccnet.nl
- 28 maart Algemene Ledenvergadering in de Stadsboerderij Presikhaaf met na de jaarstukken weer een echte quiz. Aanvang 20 uur.
- 30-31 maart Excursie Schiermonnikoog (vertrek 19.30 uur Lauwersoog en 16.00 uur Arnhem). Opgave en info Michaëla Povel (026-3645784 of 06-12126073) of mich.paul@xs4all.nl
- 14 april Maandelijksse watervogeltelling langs de rivieren en de ganzen en zwanentelling. Voor informatie hierover bij Greta vn Hoorn, 026-3511805, g.van.hoorn@hccnet.nl